IJs en weder dienende

Jarenlang – sinds 1997 – hebben we de feestverlangens opgekropt dus wat zou er gebeuren als de Elfstedentocht** oan giet **in 2017? De draaiboeken liggen klaar.

In alle luwte, weg van camera's, bosjes microfoons of koortsverschijnselen, schreven driehonderd Nederlanders zich eerder dit jaar in Leeuwarden in voor de Friese Elfstedentocht. Een virtuele, althans. Het was maart. De provisorische balie in de Elfstedenhal was op verzoek van de Vereniging de Friesche Elf Steden geplaatst. De inschrijvingsprocedure voor De Tocht – sinds de laatste uitvoering, in 1997, stevig gedigitaliseerd – moest op de proef worden gesteld, zoals op andere momenten onder meer de logistiek en communicatie van de operatie was getest. Conclusies belandden in het Elfstedendraaiboek dat elk jaar op 1 december in een bijgewerkte versie verschijnt. 'Een heel pakket,' verzekert Wiebe Wieling, sinds 2007 voorzitter van de Vereniging de Friesche Elf Steden. Jaarlijks worden de plannen waar nodig aangepast aan veranderde omstandigheden: een verplaatst ziekenhuis, de verhoging van het maximale aantal deelnemers (van 16.000 naar 24.000), zoals twee jaar geleden werd besloten, of, als gevolg daarvan, het plannen van een alternatieve route langs de oostkant van Sneek. Of de organisatie klaar is voor een eventuele Elfstedentocht? Wieling, voorzitter in alle jaargetijden, grinnikt om de vraag. 'We organiseren in 48 uur een evenement waar bijna twee miljoen bezoekers, 24.000 deelnemers en talloze vrijwilligers bij betrokken zijn. Eigenlijk zijn we het hele jaar bezig. Zonder dat draaiboek zijn we nergens.'
Ja dus, bij de Friesche Elf Steden is men voorbereid op wat (niet) komen gaat. Dat wil zeggen, voor zover dat mogelijk is. 'We kunnen niet leren van voorgaande jaren, zoals bij het organiseren van de Nijmeegse Vierdaagse wel kan,' zegt Wieling. Ook een draaiboek, hoe gedetailleerd ook, zal de praktijk nooit helemaal kunnen voorspellen. Bijvoorbeeld: hoe zal een schaatsgek volk dat al twee decennia lang snakt naar haar favoriete feestje reageren als de uitnodiging straks daadwerkelijk op de deurmat valt? In 2012, toen de 22 rayonhoofden voor het laatst bij elkaar werden geroepen, kregen we een bescheiden voorproefje. Centimeterwerk was het, in die beloftevolle februarimaand. Het zorgde voor eindeloze live-uitzendingen, ijswatch 24/7, een non-stop duimende Erben Wennemars en een eerste, voorzichtige invasie van Friesland, want we konden er maar vast zijn. Zo hijgden we van persconferentie naar persconferentie, tot Wieling uiteindelijk de ontnuchterende woorden sprak: 'Beste mensen, ik heb geen goed nieuws' – sneeuwval had roet in het eten gegooid. Nederland rouwde, kalmeerde en vergat de Tocht der Tochten weer tot de volgende slappe vorstperiode zich plagerig aandiende. Zou het deze keer dan...? Nee dus, klonk keer op keer het antwoord. Maar wat als het op een dag 'ja' zal zijn? Wat als alle jaren aan opgekropte feestverlangens dan eindelijk kunnen worden vrijgelaten? Ja, wat als het *oan giet*? Wat dan?

TOESTROOM

'Het wordt hoe dan ook het grootste evenement dat Nederland ooit heeft gekend, want het hele land zou op z'n kop staan,' zegt Menno van Duin, lector Crisisbeheersing aan het Instituut Fysieke Veiligheid. 'Honderd procent veilig zal het zeker niet zijn. Veel mensen op een klein oppervlak levert per definitie risico's op. Niet alles zal goed gaan. Dat is iets dat we in wezen accepteren, want we willen dit nou eenmaal graag met z'n allen. Het zal een feestgevoel met randjes zijn, maar veel mensen – vooral tussen de 15 en 35 jaar oud – zullen dat op de koop toenemen. Dingen zullen anders gaan dan verwacht. Het is geen start van de Tour de France, waarvan je drie jaar van tevoren weet datie gaat komen. Dat wil niet zeggen dat we het dan maar niet moeten doen. Dat zou ongelofelijk slap zijn.'

Hoe groot de toestroom van belangstellenden zal zijn? De Veiligheidsregio Fryslân, het coördinerende orgaan dat voor een Elfstedentocht een zogeheten regiegroep kent waarin gemeenten, de Vereniging de Friesche Elf Steden en hulpdiensten samenkomen, rekent op bezoekersaantallen van tussen de één tot anderhalf miljoen, binnen 36 tot 48 uur verspreid langs een route van ruim tweehonderd kilometer – in 1997 lag dat aantal nog rond de 500.000.

Om de regio niet te veel te belasten, maakten de Friese gemeenten gebruik van zogenoemd *crowd management*: het publiek moet daarbij worden verleid of gestimuleerd om minder drukke plekken langs het parcours aan te doen. 'Maar een groot deel van de geïnteresseerden zal Friesland niet eens bereiken,' zegt Van Duin. Is de maximumcapaciteit van de provincie bereikt, dan wordt het treinverkeer naar Leeuwarden stilgelegd. Bij Zwolle, in het geval van een Elfstedentocht het belangrijkste knooppunt voor de NS, bijvoorbeeld, of desnoods Utrecht. 'En met de auto hoef je er niet eens aan te denken om er te komen.'

Ja, het aansturen en controleren van de mensenmassa zal lastiger worden dan bij voorgaande edities, denkt Van Duin. 'Sociale media, waarmee groepen zich kunnen organiseren, waren er toen nog niet. Anderzijds is het voor autoriteiten daardoor makkelijker te monitoren. Studenten beschikken nu allemaal over OV-jaarkaarten. Jongeren zijn *self supporting*.

1-sport elfstedentochtc.indd 36 28-12-16 10:47

Vrijwilligers prepareren in 2012 het ijs bij Sneek.

HOLLANDSE HOOGTE

Mijn zoon, bijvoorbeeld, zou zich niet druk maken over waar hij die nacht na de tocht zou slapen, en of hij nog thuiskomt. Die gaat daarheen en zoekt het wel uit. Desnoods zonder slaap. Zoals hij zullen er niet enkelen zijn, maar duizenden.'

Zwartrijders zullen, zoals in 1997 veelvuldig gebeurde, hun kans grijpen om het ijs op te glippen. 'Maar zij gaan geen plezierige dag beleven,' zegt voorzitter Wieling. 'We hebben een procedure die behoorlijk waterdicht is. Deelnemers krijgen bij het inschrijven en legitimeren een bandje mee, daarmee kunnen ze een startkaart krijgen. Bij het ophalen van die kaart wordt ze een hesje aangereikt. Voor iedereen is te zien wie de zwartrijders zijn: de mensen zonder hesje. Ik denk dat zij de hele dag opmerkingen naar hun hoofd krijgen waar je niet vrolijk van wordt.'

Incidenten zijn dan in alle hysterie niet uit te sluiten, maar voor grote ongeregeldheden hoeft volgens Van Duin niet te worden →

'Ja, wat als het OAN GIET? Wat dan?'

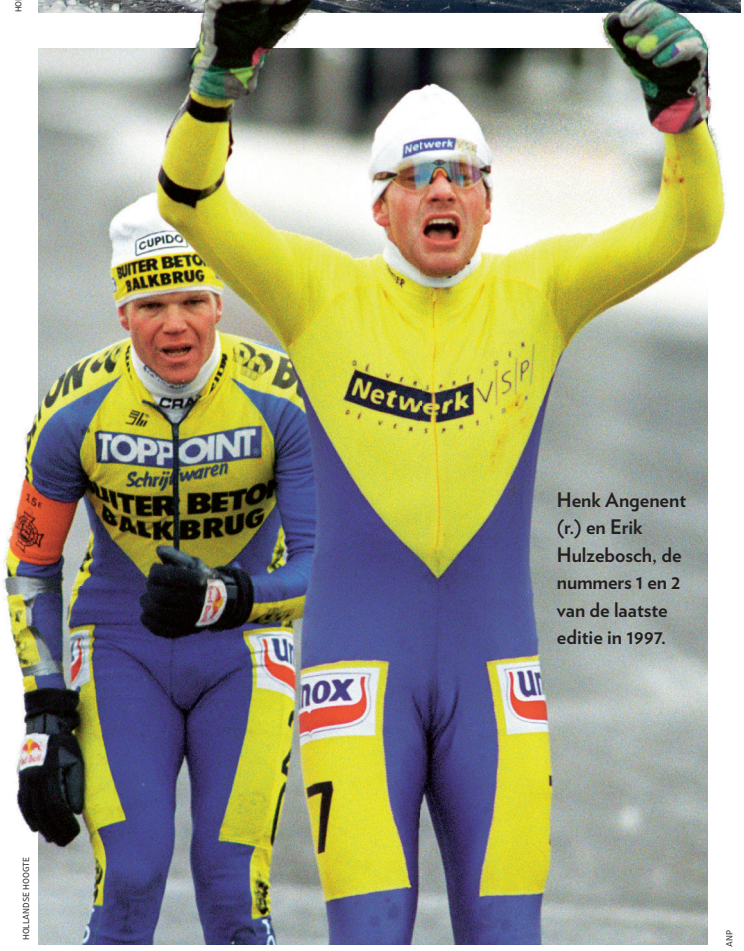

Henk Angenent (r.) en Erik Hulzebosch, de nummers 1 en 2 van de laatste editie in 1997.

HOLLANDSE HOOGTE

Ledenvergadering van de Vereniging de Friesche Elf Steden van oktober 2016 over de helmplicht.

ANP

1-sport elfstedentochtc.indd 37 28-12-16 10:47

gevreesd. ‘Door die drukte zal er ook meer sociale controle zijn. Het zijn ook geen voetbalhooligans die op dit evenement afkomen. Het is niet zo dat extreemrechts of iets dergelijks zich er zal willen manifesteren. Nee, ik denk niet dat dit een casus is die tot enorme problemen zal leiden. Mensen gaan toch vooral naar een Elfstedentocht om leuk te feesten en een biertje met elkaar te drinken.’

COMMERCIE

Zijn brein begint te ratelen bij de gedachte aan een eventuele Elfstedentocht. Sportmarketeer Bob van Oosterhout ziet het al helemaal voor zich, die zestiende editie: ‘Sociale media zullen ontploffen van de leuke woordspelingen, photoshops en ludieke acties. Bedrijven zullen hun eigen events organiseren rond dit gebeuren, dat misschien nog maar eens in de twintig of dertig jaar zal plaatsvinden. Biermerken, worstenfabrikanten en wintersportzaken die niet inhaken, missen de boot.’

Voor de gelegenheid heeft Van Oosterhout, eigenaar van sportmarketingbedrijf Triple Double, met een paar van zijn medewerkers een lijstje samengesteld: welke digitale innovaties, gesponsord of niet, kunnen we op en naast het ijs verwachten?

Schaatsers met GoPro-camera’s die via social media livebeelden vanuit hun perspectief met de wereld delen.

Een chip die de snelheid, hartslag en het calorieverbruik van deelnemers meet en deelt met het publiek.

Live tracking van schaatsers, zodat vrienden en familie kunnen zien waar hun favoriet uithangt.

Een Snapchatfilter van de Elfstedentocht, met virtuele stempels en mutsen.

Een hashtag van Unox, met bijgaand een worstemoji.

Schaatsende vloggers.

Opgenomen aanmoedigingen die op de laatste, zware kilometers op grote schermen aan de deelnemers worden getoond.

‘Ik denk dat een nieuwe Elfstedentocht ontzettend inzichtelijk wordt,’ zegt Van Oosterhout. ‘We kunnen schaatsers met de huidige technologie van meter tot meter volgen. Kunnen zien hoeveel slagen ze maken, hoeveel energie ze nog over hebben en wat hun lichaamstemperatuur is. Dat maakt het extra interessant.’

‘Waarschijnlijk zullen schaatsers zich ook laten sponsoren. Ik weet niet precies hoe het zit met de regelgeving omtrent kleding, maar een schaatsende Unoxworst is in mijn ogen niet ondenkbaar.’

Een probleem: de organisatie van de Elfstedentocht laat zich voorstaan op een reclamevrij imago. De Vereniging de Friesche Elf Steden weigert zich te laten sponsoren – de circa twee miljoen euro die de organisatie van het evenement kost, komt uit de portemonnee van de 30.000 leden. Commerciële uitingen worden zoveel mogelijk buiten de deur gehouden. Op populaire locaties worden doeken gehangen, om gehaaide bedrijven op die manier voor te zijn, en de NOS gaat zijn best doen om reclameboodschappen op spandoeken tijdens de uitzending buiten beeld te houden.

Of de commercialisering van de tocht in dit tijdperk nog is tegen te houden? Van Oosterhout betwijfelt het. ‘Er zijn tal van locaties langs de route die bedrijven op eigen initiatief kunnen kopen of huren, zonder dat de organisatie daar een stokje voor kan steken.’

Hinderlijk hoeft de reclame volgens de marketingman niet te zijn. ‘De charme van de tocht zal blijven, maar de tocht wordt wel in een modern jasje gestoken. Voor alle commercie geldt: wanneer het niet écht van toegevoegde waarde is voor de consument, zal het volk een initiatief veroordelen en is een merk ver van huis. Wanneer het goed wordt gedaan, geloof ik dat sponsoring de beleving van de tocht juist kan vergroten.’

MEDIA-AANDACHT

Sybren Terpstra was erbij, in 1997. Als verslaggever van Omrop Fryslân bivakkeerde hij drie dagen in de toenmalige Frieslandhal, in die korte periode goedbeschouwd zijn woonkamer. Hij zag er op 4 januari de ruim 16.000 schaatsers vertrekken, hun spullen achterlatend, en uren later, verdwaasd en gesloopt weer terugkeren. Alle redacteuren en medewerkers van de omroep maakten overuren, de weekendverloven werden ingetrokken, maar niemand die erover klaagde.

Het zal nu niet anders zijn, denkt Terpstra. De draaiboeken bij de omroep liggen klaar. Op het moment dat de Elfstedentocht wordt uitgeschreven, zal het

HOLLANDSE HOOGTE

radiokanaal alvast 24 uur per dag in het teken staan van het evenement. Rond de tocht zelf zullen tv-reportages worden gemaakt – het uitzenden van de wedstrijd wordt overgelaten aan grote broer NOS, die andere mediapartner van de Elfstedentocht.

Terpstra zal er weer bij zijn, nu als eindredacteur in een aansturende rol. Hij verwacht een ongekend media-spektakel, met de nodige uitdagingen. ‘Voor ons zal het ook een groot avontuur worden. Omdat het zo lang geleden is, zullen we alles opnieuw moeten uitvinden. Wat zeker is: het zet ons geweldig op de kaart. De kijk- en luistercijfers zullen ongeveer verdubbelen. Dat was in 2012 al zo.’

Van de 3000 beschikbare accreditaties, voor binnen- en buitenlandse journalisten, zal Omrop Fryslân er tussen de vijftig en honderd innemen. Voor de NOS is de operatie er een van een andere orde van grootte. Ongeveer 250 mensen zullen er voor de omroep actief zijn. Het materiaal dat aangesleept moet worden, is talrijk: veertien à vijftien zogeheten meercamerawagens, goed voor in totaal zeventig camera’s, zes quads – de vervanger van de motor met zijspan – twee helikopters, die elkaar bij tankbeurten zullen aflossen, en een vliegtuig vol technische apparatuur voor een goed werkende verbinding. ‘Het is een gigantische productie,’ zegt Pim Marks, de adjunct-hoofdredacteur van de sportredactie die, mocht het zover komen, een van de regiestoelen zal bezetten. ‘Alleen het EK atletiek van afgelopen

1-sport elfstedentochtc.indd 38 28-12-16 10:48

– heet de kijker rond 05.00 uur welkom, en een rondgang langs de startkooien zal worden gemaakt. Dan: schoenen uit, schaatsen aan en in het pikkedonker de Zwette op. Als het kan, met camera's aan de zijde van de schaatsers, maar niet ten koste van alles. 'We willen niet het risico lopen in het donker een schaatser aan te rijden.'

Bewegingsruimte zal hoe dan ook gering zijn, weet Marks, ook voor de camera's van de NOS. 'We zouden naast het ijs

Wiebe Wieling tijdens zijn persconferentie in 2012, waar hij vertelde dat de tocht niet doorging. Onder: Militairen maken in 2012 het ijs bij Woudsend sneeuwvrij.

HOLLANDSE HOOGTE

zomer komt qua omvang in de buurt. Ook toen hadden we op een zeker moment zeventig camera's. Maar dat kondigde zich een paar jaar van tevoren aan. Dit is improviseren.'

Een goede oefening was de bijna-tocht van 2012. 'Toen waren we heel ver,' zegt Marks. Locaties waren verkend, probleemgebieden aangekaart. Omdat de tocht in een voetbalweekend leek te vallen, moesten er aanvullende camerawagens worden aangerukt, sommige uit Polen, Italië en Zweden. Ze konden onverrichterzake terugkeren.

Mocht het ooit van een uitzending komen, dan weet Marks hoe die er in grote lijnen uit zal gaan zien. De presentator – wie het wordt, is nog onbekend graag mee willen rijden met de schaatsers, desnoods over een fietspad, maar met een motor of quad kom je daar lastig tussendoor. Het zou kunnen dat het zoiets wordt als de Alpe D'Huez tijdens de Tour. Als je de beelden van 1997 bekijkt, dan zie je dat er hele gebieden zijn waar geen mensen staan. Dat zal nu niet het geval zijn. Het zal zo'n enorme hype zijn, dat wordt erger dan erg. Als het zwart ziet van de mensen, is de lol er wel een beetje vanaf. En het brengt voor ons dus ook een risico met zich mee. We moeten klaar zijn om eventueel anders te werken dan we van plan waren.'

Terpstra: 'Wat er ook gaat gebeuren: er komt natuurlijk een veelvoud aan media bij, ten opzichte van voorgaande edities. Veel meer organisaties die op internet hun eigen dingen doen. Dat bestond in 1997 nog niet. Je hebt nu bedrijven als NU.nl, die allemaal met hun eigen videoverslaggevers komen. Dat zullen er alleen maar meer worden.'

Het is maar de vraag: zit Friesland, de gastheer, eigenlijk wel te wachten op een massale invasie van 'Hollanders' naar de provincie? 'We zouden hier niets liever willen dan die tocht organiseren,' verzekert Elfstedenvoorzitter Wiebe Wieling. 'Waar we niét op zitten te wachten is die explosie van drukte als het een nachtje heeft gevroren. Dan heeft men het tegenwoordig al over rayonhoofden die bij elkaar komen. Wij worden hier pas onrustig als het een langere periode echt goed gevroren heeft, als de kleine en grotere tochten zijn gehouden. Pas aan het einde van dat traject beginnen we te praten over de Elfstedentocht.'

Van de gekte in 2012 kreeg Wieling, druk met vergaderen en organiseren, naar eigen zeggen niet veel mee. Op toekomstige roem, zoals die zijn voorganger Henk Kroes in de jaren 90 ten deel viel, zit hij niet noodzakelijk te wachten. 'Daar kijk ik niet naar uit, nee, al ben ik een deel van mijn privacy nu ook al kwijt. Ik realiseer me wel dat ik de man in de spotlights ben, ook als er dingen mis gaan. Dat kan in deze tijd ook vrij meedogenloos zijn. Maar het hoort erbij. Het is zoals Henk Kroes het zei: als je het niet wil, moet je het niet doen.'

Wie weet loopt het anders en wordt hij een voorzitter zonder tocht. Wieling zou de vierde zijn. Piet Paulusma, de vaste weerman van Omrop Fryslân, wist het zijn collega, Sybren Terpstra, onlangs te vertellen: er komt in 2017 geen Elfstedentocht. Dat we het weten. Wieling: 'Je moet een beetje geluk hebben. In 2012 lag er in het noorden 25 centimeter ijs, terwijl er maar vijftien nodig is. Uiteindelijk ging het niet vanwege sneeuw op het ijs, maar als het zo vriest als toen, kan het in heel korte tijd zover zijn. Ja, we weten ook dat de kans door klimaatverandering steeds kleiner wordt, maar dat maakt het des te bijzonder als het een keer gebeurt. Wat ik alleen maar kan zeggen: wij zijn er helemaal klaar voor. Aan ons zal het niet liggen.' ←

1-sport elfstedentochtc.indd 39 28-12-16 10:48